

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Скрипник Галина Олексіївна

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри публічних фінансів,
Державний податковий університет*

Черненко Владислав Володимирович

*здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня,
Державний податковий університет*

У міжнародній практиці органи державного фінансового контролю здійснюють нагляд за дотриманням бюджетної дисципліни, ефективним розподілом державних коштів і використанням майна. Видатки на функціонування державного апарату та реалізацію програм розвитку перебувають під суворим контролем. Верховні рахункові відомства не впливають на політичні чи економічні процеси, а лише аналізують обґрунтованість ухвалених рішень, їхній вплив на фінансовий стан держави, активи та пасиви, а також оцінюють можливі наслідки.

З огляду на складну політичну та економічну ситуацію, зокрема, в умовах воєнного стану, важливість належного фінансового контролю зростає. Оскільки державний бюджет України обмежений, а фінансові ресурси розподіляються на безліч важливих напрямків, ефективний контроль за їх використанням є основою стабільного економічного розвитку.

Для України має значення впровадження європейського досвіду у сфері державного фінансового контролю, який ґрунтується на глибокому розумінні ключових принципів та методів. Зарубіжний досвід організації державного фінансового контролю та перспективи впровадження в Україні розглядали у своїх працях вітчизняні науковці, зокрема Іванова А.І. [1], Гордей О.Д. [2], Ключка О.В., Ключка С.С. [3], Піхоцька О.М. [4], Піхоцький В. [5] та ін.

Дослідження системи фінансового контролю країн ОЕСР показало, що європейська практика ґрунтується на таких ключових принципах:

1. Гарантія доступу до всієї необхідної інформації, тобто органи державного контролю мають отримувати повні дані про діяльність підконтрольних структур, мати безперешкодний доступ до приміщень, вилучення документів і можливість накладення обмежень.

2. Регулярність, системність і комплексний підхід означає, що постійний моніторинг фінансового стану держави сприяє запобіганню

неефективного використання коштів і фінансових порушень. Для досягнення цього необхідно забезпечити стабільну діяльність органів контролю та дотримання чіткої періодичності перевірок.

3. Зобов'язання щодо дотримання механізму державного контролю, ймовірно, матиме пріоритет у реалізації, тобто у першу чергу розглядатимуться найважливіші питання, які мають найбільший вплив на забезпечення економії державних коштів [1].

У рамках державних органів також формуються контролюючі структури, які проводять перевірки та ревізії підпорядкованих установ (табл. 1).

Таблиця 1

Органи державного фінансового контролю зарубіжних країнах

№	Країни	Головні органи державного фінансового контролю	Інші органи державного фінансового контролю
1	США	Інститут генеральних інспекторів	– федерального рівня: Рада генеральних інспекторів з питань доброчесності та ефективності США, Офіс спеціальних розслідувань Рахункової палати США, Офіс генерального інспектора Департаменту охорони здоров'я і соціальних служб США, Служба Генерального інспектора, Департамент Казначейства США, Вища школа Інституту державного аудиту США; – місцевого рівня: Антимонопольний відділ офісу Генерального прокурора штату Мериленд, Об'єднання комітету із законодавчої етики Департаменту законодавчих послуг штату Мериленд, Упаління генерального інспектора тощо.
2	Франція	Рахункова палата Франції	Генеральна інспекція фінансів, Генеральна інспекція адміністрацій
3	Великобританія	Національне контрольно-ревізійне управління	Казначейство Великобританії
4	Німеччина	Федеральне міністерство фінансів	Федеральна рахункова палата, Федеральне відомство з фінансів, Федеральне управління державним боргом
5	Швеція	Державне ревізійне управління (Національне бюро з аудиту)	Управління канцлера юстиції, Інститут парламентських аудиторів

Джерело: створено на основі [3]

Так, у Сполучених Штатах державні повноваження фінансового контролю здійснюються на федеральному рівні (центральному) та місцевому. У той же час, урядова система характеризується високим рівнем децентралізації – у кожній державі, організаційній системі уряду та державного агентства з фінансового контролю зокрема. Навіть повноваження контрольних організацій у кожній державі є окремими, але в межах, встановлених на рівні національного права.

В той же час, як на федеральному рівні, так і в кожній окремій країні, функціонують державні контрольні органи законодавчої та виконавчої влади. Кожне відділення має незалежні, але ефективні організації з фінансового контролю.

На рівні виконавчої влади США функції державного контролю виконувались Генеральним інспектором, працюючи у 73 федеральних організація США. Діяльність офісів інспектора Чунга була надана Генеральним Законом про інспектора 1978 року (зміненими 2008 року).

Завдання інспекції – сприяти економії, ефективності та доброчесності у впровадженні програм громадських організацій. Мета їх діяльності – забезпечити вдосконалення, доброчесність та відповідальність у межах програм, робочих місць та управління в системі відповідних федеральних організацій США [3].

У дослідженні досвіду європейських країн ОЕСР ми також можемо узагальнити основні сфери оптимізації державної системи фінансового контролю для дотримання стандартів ЄС під час процесу децентралізації, а саме:

- 1) ефективність зовнішнього фінансового контролю, його незалежності та реформи слід оцінити для досягнення прозорості, ефективності та соціальної орієнтації бюджетних витрат;

- 2) внутрішній фінансовий контроль гарантується уповноваженими організаціями, враховуючи завдання, які створюють умови, що не можуть порушувати фінансові завдання та нести відповідальність;

- 3) на місцевому рівні розвиток зовнішнього та внутрішнього фінансового контролю повинен бути гарантований та підтримуватися відповідно до принципу балансу місцевих та національних рівнів [4].

Питання щодо раціонального використання бюджетних коштів та фінансового контролю з боку держави щодо діяльності виконавчих органів та державних секторів особливо важливі для України. Управління ефективними фінансовими ресурсами сприяє економічній стабільності, сталому зростанню, підвищенню рівня добробуту населення та захисту інтересів держави. Однак, незважаючи на соціально-економічну обґрунтованість, структури та обсягу державних витрат, очікувані результати часто не отримуються. Однією з головних причин цього є відсутність ефективних механізмів моніторингу бюджету [5].

Отже, ефективний фінансовий контроль держави сприяє економічній стабільності та раціональному використанню бюджетних коштів. Глобальний досвід підтверджує важливість прозорості, систематичного моніторингу та гнучкості. Україна повинна покращити ці механізми для підвищення ефективності управління державними фінансами.

Міжнародний досвід показує, що організація фінансового контролю в розвинених країнах дозволяє забезпечити належне використання державних ресурсів, зменшити корупційні ризики та підвищити прозорість діяльності органів влади. Впровадження таких практик в Україні дозволить зміцнити довіру до державних інститутів, а також покращити інвестиційний клімат і співпрацю з міжнародними фінансовими організаціями.

Впровадження міжнародного досвіду організації державного фінансового контролю в Україні є важливим кроком для покращення ефективності управління державними фінансами, забезпечення прозорості та боротьби з корупцією, а саме:

1. Адаптація міжнародних стандартів фінансового контролю. Україні варто здійснити поступове впровадження стандартів, які діють у розвинених країнах, таких як міжнародні стандарти фінансової звітності, аудиту та контролю (Міжнародні стандарти аудиту, рекомендації ОЕСР). Це дозволить зменшити диспропорцію з боку фінансового контролю та аудиту і забезпечить високий рівень прозорості у використанні державних коштів.

2. Створення незалежних органів контролю. Для ефективного фінансового контролю в Україні потрібно посилити незалежність таких органів, як Рахункова палата та Державна аудиторська служба. Досвід багатьох європейських країн показує, що незалежні органи контролю, які мають юридичну та фінансову автономію, забезпечують більш високий рівень ефективності фінансового нагляду.

3. Інтеграція антикорупційних інструментів у фінансовий контроль. Використання міжнародного досвіду в сфері боротьби з корупцією допоможе Україні посилити роль державного фінансового контролю в запобіганні корупційним правопорушенням. Це може включати створення антикорупційних моніторингових груп, посилення санкцій та застосування нових методів виявлення корупційних ризиків у державних фінансах.

4. Оцінка ефективності витрат через результати фінансових перевірок. Згідно з міжнародною практикою, Україні слід проводити не лише перевірки на відповідність витрат, але й оцінку їх результативності. Це дозволить визначити, наскільки ефективно використані кошти на виконання державних програм, що сприятиме підвищенню ефективності бюджетних витрат.

Список використаних джерел:

1. Іванова А.І. Адаптація зарубіжного досвіду з формування ефективної системи державного фінансового контролю. *Облік і фінанси*. 2017. № 3. С. 72–77. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Oif_apk_2017_3_12 (дата звернення: 07.02.2025).
2. Гордей О.Д., Ягоденко І.В. Державний фінансовий контроль в Україні: зарубіжний досвід. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2021. № 6. С. 87–92.
3. Ключка О.В., Ключка С.С. Світова практика організації державного фінансового контролю та можливість її адаптації в Україні. *Актуальні проблеми економіки*. 2021. № 6 (240). С. 93–104.
4. Піхоцька О.М., Піхоцька М.Р. Досвід країн ОЕСР у організації державного фінансового контролю. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/download/627/576> (дата звернення: 07.02.2025).
5. Піхоцький В. Зарубіжний досвід організації державного фінансового контролю та можливість його використання в Україні. *Економіст*. 2016. № 1. С. 31–34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econ_2016_1_9 (дата звернення: 07.02.2025).